

ABD-ÇİN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA TAYVAN SORUNU

Okt. İshak TURAN

Bülent Ecevit Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu
turanishak@hotmail.com

Özet

Çoğu kişi tarafından daha nerede olduğu bile bilinmeyen Tayvan, çok değil 1971'e kadar, tüm Çin adına Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde temsil edilen etkili bir güçtü. Ancak Kıta Çin'inin yükselmeye başlamasıyla, hem bölgesinde hem de dünyadaki etkinliğini kaybetmeye başlayan Tayvan, ABD ile Çin arasında sıcak çatışmaya dönüşebilecek bir "stratejik rekabet" sorunudur. ABD'nin Tayvan'ı askeri açıdan desteklemesi ve egemenliğinin koruyucu olması, Çin'in "Tek Çin" politikasını uygulamayı engellemektedir. Ayrıca petrol rezervleri ve balıkçılık açısından oldukça zengin olan bölge denizlerdeki tartışmalı adalar sorunu da, ABD'nin bölgeye olan ilgisini daha fazla çekmektedir. Tüm dünyaya yüksek teknoloji ihracatı gerçekleştiren Tayvan, her anlamda Batılı bir demokrasi ve yaşam standartlarına sahiptir. Bu bağlamda bölgesel çıkarlarını düşünen ABD, Tayvan'ın Çin tarafından yutulmasına izin vermek istememektedir.

Anahtar Kelimeler: Tayvan, ABD, Çin, Asya-Pasifik, Tartışmalı Adalar

THE TAIWAN ISSUE ON SINO-US RELATIONS

Abstract

Taiwan, whose location is not known by a great number of people, was an effective power as a representative of all the Chinese at United Nations Security Council by 1971. However, parallel to the rise of China, Taiwan, having started to lose its strength both on its around and in the world, is a "strategic competition" that might turn into a close combat between the US and China. The US, guarding its sovereignty militarily, hampers China to implement its "One China" policy. Moreover, the problem of disputed islands which are rich in petrol reserves and fish raises the curiosity of the US into the region. Exporting high-tech products to all over the world, Taiwan has a Western democracy and living standards in every sense. In this regard, the US, thinking of its regional interests, do not want to let Taiwan to be swallowed by China.

Key Words: Taiwan, the USA, China, Asia-Pacific, Disputed Islands.

1. Giriş

Tayvan, Pasifik Okyanusu'nu Güney Çin Denizi'ne (GÇD) bağlayan Tayvan Boğaz üzerinde yer alan önemli bir jeo-stratejik konuma sahiptir. 38.188 km karelik yüzölçümü ile Tayvan; ÇHC, Japonya ve Filipinler'e yakın olmasının yanı sıra, Vietnam ile Kore'ye eşit mesafede yer alan eşsiz bir konuma sahiptir (Çolakoğlu ve Güler, 2011). 23 milyonluk nüfusuna rağmen dünyanın en güçlü 20 ekonomisinden birine sahip olan Tayvan, başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere, dünya çapında Vatikan da dâhil sadece 22 küçük devlet tarafından resmi olarak tanınmaktadır. Tayvan'ın etnik yapısından da anlaşılacağı üzere tarihte iki büyük göçe tanıklık etmiş bir ülkedir. 23 milyonluk Tayvan nüfusunun % 98'i Han Çinliyen, sadece % 2'si daha önce Güney Asya'dan göçmüş olan aborjinlerden oluşmaktadır (Dittmer, 2014: 52).

Han Çinlilerinin; % 69'unu 1644 yılında Ming hanedanlığı yıkılınca Kıta Çin'inden kaçan Fukyen asıllı Tayvanlılar; %14'ünü Çin iç savaşı (1946-1949) sonrası yine kıta Çin'inden kaçan milliyetçi Çinliler ve %15'ini adaya ilk yerleşimcileri olan Hakkalılar oluşmaktadır (Çolakoğlu ve Güler, 2011). Ming ve Çing dönemlerinde Fujian'dan adaya göç etmiş Çinliler Tayvanca (minnan yu) konuşurken, Kuomintang (KMT) döneminde adaya göç edenler ise Mandarin dialekti konuşmaktadırlar (Dittmer, 2014). Tayvan'da halkın % 93'ü Budist ya da Taoist'tir ve geri kalan nüfusun da % 4,5'i Hristiyan, % 0,2'i Müslüman ve % 2,3'ü de diğer dinlere inanmaktadırlar (Çolakoğlu ve Güler, 2011: 5).

Tayvan'ın statüsü, ÇHC ile ABD'yi doğrudan karşı karşıya getirebilecek en büyük çatışma potansiyeline sahip sorunlardan birisidir. 70'lerin ortalarından itibaren ekonomik alanda büyük bir kalkınma içine giren ÇHC, küresel anlamda gücünü ispatlayabilmesi ancak Tayvan'da egemenliğini ilan etmesiyle gerçekleşecektir. Hemen hemen bütün ülkeler, Tayvan'ı Çin'in bir parçası olarak kabul ettiği halde, Tayvan ile doğrudan ticari ilişkiler geliştirmesi, Tayvan meselesini küresel bir sorun haline dönüştürmüştür. Dünyanın en fazla askeri harcamasının yapıldığı Pasifik bölgesinde, en yakın savaş senaryosu da Çin-Tayvan birleşmesi sorunundan kaynaklanması öngörülmektedir çünkü "bir devlet iki sistem" politikası bağlamında, Tayvan'ın Çin tarafından yutulması önündeki en büyük engel Amerika'dır. Süper güç ABD ve bölgenin yine güçlü ülkelerinden Japonya, yükselen güç Çin'i bir tehdit olarak algılamakta ve bu iki ülke özellikle jeo-stratejik konuma sahip Tayvan ile Çin'i dengelemeye çalışmaktadır. ABD, Japonya ve Güney Kore başta olmak üzere birçok devlet, Çin'i kontrol etme ya da çevreleme stratejisi altında, Tayvan'ı uçak gemisine benzetir. ÇHC ile Tayvan'ı karşı karşıya getiren diğer bir husus ise, Güney Çin Denizi (GÇD) ve Doğu Çin Denizi (DÇD) üzerindeki adaların egemenliği sorunudur. Çin ve Tayvan, kendilerini Çin'in tarihsel mirasının gerçek sahibi olarak gördüklerinden, GÇD'deki Spratley ve Paracel adaları ile DÇD'dekin Senkaku/Diaoyu adaları üzerinde benzer hak iddialarına sahiptirler.

II. Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni sistemde, ABD'nin bölgedeki etkinliğini ve çıkarlarını korunması, Çin-Tayvan birleşme sorunuyla yakından ilişkilidir. Çoğunlukla Amerikan silah alımlarıyla gücünü korumaya çalışan Tayvan, askeri açıdan dış güçlere bağımlı kalmıştır. Ayrıca Çin'in giderek artan savunma bütçesini de dikkate aldığımızda, Tayvan'ın Çin'e karşı eski askeri güç rekabetini koruduğunu söylemek pek de mümkün değildir. Buna ek olarak; Tayvan'ın giderek ihracat ekonomisinde Çin'e bağımlı kalması, "tek Çin" politikasının uygulanabilirliğini de güçlendirmektedir. Özellikle 2008-2015 arasında Kuomintang'ın

iktidara gelmesiyle Çin-Tayvan yakınlaşması artmıştır. Ancak mevcut Demokratik İlerleme Partisi (DİP) yönetiminde, ilişkiler birleşme odaklı olmadan devam etmektedir.

2. Tarihsel Bir Perspektiften Tayvan Adasında Oluşan Ayrılıkçı Hareket

Soğuk Savaş döneminde yapılan “Karşılıklı Savunma Antlaşması” (KSA) ve “Tayvan’la İlişkiler Yasası” (TİY) kapsamında, egemenliğini ABD koruması altında sürdürebilen Taipei, ABD-ÇHC karşılıklı ilişkilerindeki en büyük sorunlardan birisidir. Pekin, ABD’nin de kabul ettiği “tek Çin” politikası altında, Tayvan’ın “bir devlet iki sistem” çerçevesinde Çin’e bağlanmasını arzulamaktadır. Washington ise, bölgedeki çıkarlarını düşünerek statükonun devam etmesini istemektedir. Tayvan adasının son 500 yıllık yönetimine baktığımızda, sadece 250 yıl kadar Kıta Çin’i tarafından yönetildiğini, dolayısıyla ada ile Kıta Çin’i arasında zaten yüz yılların getirmiş olduğu bir kimlik farklılığı ve yaşam kültürü olduğu kolayca anlaşılmaktadır (Adıbelli, 2006). Diğer taraftan da Tayvan’da yaşayan halkın çoğunun Kıta Çin’inden gelip burada yaşayan Tayvan Çinlileri olması ve tarihsel olarak da Çin’in bir parçası olması münasebetiyle, geçmişten günümüze kadar gelen birleşme sorunu vardır. Çin, silahlanmanın da her geçen gün arttığı Asya-Pasifik bölgesinde, sorunun barışçıl yollardan çözümlenerek Tayvan’ın anakaraya bağlanmasını arzulamaktadır.

2.1. Çin İç Savaşı Sonuna Kadar Tayvan’ın Statüsü

1517’de bir Portekiz gemisi Tayvan adasını keşfederek adaya “İhla Formasa” (güzel ada) adını verir ve Hollanda da 1624’te adada ilk sömürgesini kuran devlet olur (Akçadağ, 2010). 1644’de Mançular, ülkeyi yöneten Ming hanedanlığına (1368-1644) saldırarak Çing⁷ (Qin) Hanedanlığını (1644-1911) kurdular ve Koşinga⁸ liderliğindeki Ming Hanedanlığı da Mançulara karşı direnişi yeniden toparlamak için, 1662’de Tayvan adasını elinde bulunduran Hollanda’ya savaş açar ve savaşı kazanarak buraya yerleşirler (Adıbelli, 2006). Tayvan adasına ilk büyük göç de bu tarihte gerçekleşir. Ancak Qing Hanedanı, 1684’te adayı da kıta Çin’ine bağladılar. Japonya’daki feodal yapıya son vererek sömürge yarışına katılan Japon İmparatoru Meiji (1868-1912), 1895’te Şimonoseki Antlaşmasıyla adayı Japon topraklarına kattı ve Tayvan’ın 210 yıllık kıta Çin’inden yönetilmesine son verdi (Ekrem, 2012). Meiji liderliğindeki Japonya’nın sömürgeciliğe yönelmesiyle, Tayvan adası II. Dünya Savaşı’na kadar Japon egemenliği altında kaldı. Bu arada, Çin limanlarının sömürgeci devletler

⁷ Saf” anlamına gelen “Qing” (Çing), saygın unvan anlamlarına sahip “Yuan (orijinal) ve Ming (parlak)” kelimeler ile aynı kökenden geliyordu (Keay, 2011: 415).

⁸ Çeng Cilog’un yerine oğlu geçer ve askeri başarıyı simgeleyen “Koşinga” ünvanı alır ve “Çing’e diren Ming’i yeniden kur” sloganıyla mücadelelerine devam ederler.

tarafından Batı ticaretine açılması, ülke içinde zaten var olan tarihsel anlaşmazlıklarını daha da artırdı. Diğer taraftan 1895 yılında Batılı fikirlere sahip olan Dr. Sun Yat-Sen, eski Ming hanedanlığına sadık olan “Çin Toplumunun Dirilişi Örgütü”nü Kanton ve Hong Kong bölgesinde kurdu ve 10 Ekim 1911’de başlayan askeri isyan sonunda ABD ve Japonya’nın desteğiyle ABD’den dönerek, 12 Şubat 1912 yılında 2000 yıllık imparatorluğa son verip Çin Cumhuriyeti’ni ilan etti (Adıbelli, 2006).

Tayvan’da devletin kurucu lideri olarak kabul edilen Dr. Sun Yat-Sen, 1912’de Sun Ciao-Cen ile Guandong bölgesinde Guomintang adında Milliyetçi Parti’yi kurdu ve 1925’de kanserden ölene kadar aralıklarla da olsa ülkeyi yönetmeyi başardı (Adıbelli, 2006). Sun Yat-Sen, bugün Tayvan’da saygıyla anılmakta ve hala ülkenin ilk kurucusu olarak kabul edilmektedir. Dr. Sun Yat-Sen’in ölümü üzerine 1926’da askeri bir hükümet kuran Milliyetçi Chiang (Çang) Kay-Şek, lideri Dr. Sun Yat-Sen gibi “Konfüçyen” değerlerle ülkeyi yönetmek ister. Günümüzde “Konfüçyen Kapitalizm” olarak da bilinen bu öğretisi, *“çalışma prensibi ve iş ahlakını makro düzeyde mali ve iktisadi başarıları hedeflerken, mikro düzeyde de bireylere ‘disiplin, kolektivizm ve sosyal hümanizm’ gibi değerleri”* kazandırmaktadır (Sayın, 2013: 225). Çang Kay-Şek, Komünistleri destekleyen sendikacılar dâhil ülkedeki birçok Çin Komünist Partisi (ÇKP) (1921’de Şanghai’da kuruldu) yanlısını, sermaye sahiplerinin maddi olarak desteklediği “Yeşil Çete” gibi yeraltı çeteleriyle öldürtmeye başladı (Keay, 2011). Konfüçyüslüğe karşı olarak Marksist yaklaşımlara daha eğilimli olan Mao Zedong liderliğinde, 4 Mayıs 1919’da sömürgeci Almanya ve Japonya’ya karşı başlayan ayaklanmalar, Çang Kay-Şek’in Komünist SSCB’yi bir tehdit olarak algılamasından sonra daha da hızlanır (Sander, 2011). 16 Ekim 1934’de milliyetçilerin ablukasından kurtulup batıya doğru kaçan 80.000 savaşçının, güneydeki Jiangxi’den kuzeydeki Shaanxi’ye kadar yaklaşık 5.000 km’lik “Uzun Yürüyüş”ü başladı (Keay, 2011). Ancak bu kaçış, Mao’nun mitleştirilmesini sağlayarak ülkedeki ikinci büyük siyasi gücün doğmasını da katkısı oldu.

Ming ve Mançu hanedanlığı yıllarındaki ülkeyi yönetebilme rekabeti, modern çağda yeni ideolojilerle şekillenerek Çang Kay-Şek ile Mao arasında devam etmiştir. Mao, Komünist sistemi desteklediğinden Sovyetlere yakın bir dış politika isterken, Çang Kay-Şek ise zaten ülkedeki ordudan sorumlu Amerikalı General Stilwell ile çalışmasından da anlaşılacağı üzere Batı yanlısı bir yönetimden yanaydı (Adıbelli, 2006). II. Dünya Savaşı devam ettiği Kasım 1943 Kahire Konferansı ve sonrasındaki Temmuz 1945 Potsdam Konferansıyla, Tayvan’ın anakara Çin’ine bırakılacağı kararlaştırıldı (Çolakoğlu ve Güler, 2011). Ancak Tayvan halkı yaklaşık yarım asırlık Japon egemenliği altında, anakara Çin’inden oldukça farklılaşmış ve

ekonomik ve hayat standartları bakımından da daha iyi konuma gelmişti. Bundan dolayı Tayvanlılar çok istemese de 19 Ağustos 1945'te Japonya'nın Tayvan'dan çekilmesiyle ada yeniden Çin'e bağlandı ancak Japonya hükümeti 1952'de resmi olarak Tayvan'daki egemenlik hakkından vazgeçmiştir (Çolakoğlu ve Güler, 2011).

Japon işgali sırasında ağır sanayi bölgesine dönen Mançurya, Japonların II. Dünya Savaşı sonrası bölgeden çekilmesiyle burası SSCB'ye kaldı (Keay, 2011). Bu da Milliyetçilerle girişilecek iç savaşta Komünistler için çok avantajlı bir durumdu çünkü Japonların arkasında bıraktığı ağır silahlar, iç savaşta Komünistlerin elini güçlendirdi. Soğuk Savaş sonrası Asya'da SSCB'ye karşı güçlü bir müttefik Çin arayışları içinde olan ABD'nin Çang Kay-Şek'i, SSCB'nin de Mao'yu desteklediği bu savaşta; iki güçlü devletin Çin içinde yürüttükleri çıkar faaliyetleri, iki grup arasındaki farklılıkları daha da derinleştirmiştir. ABD her ne kadar SSCB'ye karşı kendisine yakın bir hükümetin çıkması için arabuluculuk faaliyetlerinde bulunsa da başarılı olamadı. ABD başkanı Truman, George Marshall'ı bölgeye göndererek 10 Ocak 1946'da Mao ve Çang arasında bir uzlaşma sağlasa da 30 Haziran 1947'de Komünistler bu ateşkesi ihlal etti (Adıbelli, 2006). George Marshall, "her ikisi de bizden (karşılıklı) korkularının giderilmesini bekliyordu" sözüyle, arabuluculuğunun neden başarısız olduğunu açıkça belirtiyordu (Keay, 2011: 503). Çin Halk Kurtuluş Ordusu (ÇHKO) altında örgütlenen Komünistler, Güneyde de 22 Ocak 1949'ta Çang Kay-Şek'i yenilgiye uğrattı ve Çang Kay-Şek yarım milyon askeriyle birlikte direnişi yeniden toparlayabilmek için Tayvan adasına kaçtı (Adıbelli, 2006). Böylece Tayvan'a tarihteki ikinci büyük göç dalgası da gerçekleşmiş oluyordu. İlkine benzer şekilde bu göç dalgası da yenilen tarafın direnişi tekrar toplama amacı taşıyordu. Çang Kay-Şek de Tayvan adasında 1 Mayıs 1949'dan 1987'e kadar 38 yıl sürecek bir sıkıyönetim ilan etti ve Kıta Çin'ine göçü yasakladı (Adıbelli, 2006). Diğer taraftan Mao Tse-Tung, 1 Ekim 1949 yılında Kıta Çin'inde Çin Halk Cumhuriyeti'ni ilan etti. Tayvan ise 1912'de kurulan Çin Cumhuriyeti ismi ile devam etti. Böylece iki farklı Çin, iki farklı liderle yönetilmeye başladı. İki ülkenin liderleri, kendilerini tüm Çinlilerin lideri olarak kabul etmeye devam etti.

2. 2. Soğuk Savaş Döneminde ABD'nin Tayvan'ın Egemenliğini Koruma Politikası

Çin ve Tayvan'da oluşan iki farklı yönetim üzerinde daha bir uzlaşma sağlanamadan, 1950 yılında Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması bölgede büyük bir savaşa yol açtı (Sander, 2011). Haziran 1950'de Kuzey Kore, sınır olarak kabul edilen 38. enlemden güneye saldırmasıyla ABD, BMGK'yı topladı. ÇHC'nin temsil edilmemesi ve SSCB'nin de bu

durumu protesto ettiği zirvedeki oylamada, Yugoslavya karşı çıkarken Mısır ve Hindistan ise çekimser kaldı ve böylece BMGK, Kore'ye askeri müdahaleyi yedi oyla kabul etti (Sander, 2011). Kore Savaşı'nın başlamasından sonra, ÇHC yönetimi Kuzey Kore'ye yardım etme kararı aldı. Çin'in bu savaşa dâhil olmasında, ulusal güvenliği kadar Çin iç savaşında yaşanan gelişmelerin de etkisi olmuştur. Mao'nun ABD Başkanı Roosevelt'i Washington'da ziyaret etme teklifine cevap verilmeyişinin Çin'de yarattığı aşağılanma duygusu ve Truman yönetiminin Çin iç savaşında rakipleri milliyetçilere iki milyar dolardan fazla yardım yapması etkili olan unsurlardır (Yufan ve Zhihai, 1990).

Çin'in Kuzey Kore'den yana tavır alması, safların daha belirginleşmesine neden oldu ve boğazın her iki tarafındaki ayrılığı daha da derinleştirdi (Sander, 2011). Türkiye'nin de katıldığı savaş Temmuz 1953'e kadar sürdü. Savaş yine başladığı gibi bitti ancak savaş sonunda Çin, SSCB'ye mali ve askeri açıdan daha bağımlı hale gelirken, ABD yanında savaşa katılan Türkiye, Yunanistan ve Batı Almanya da NATO üyesi oldular (Sander, 2011). Ayrıca Kore Savaşı sırasında Amerika'nın Tayvan'a olan askeri ve diplomatik desteği sayesinde, Tayvan'ın Çin tarafından yutulması engellendi (Huang, 1999). Kore Savaşı, Tayvan sorununa doğrudan etkisi olmuştur çünkü savaş başlamadan önce ABD'deki resmi Tayvan açıklamaları Çin'den yanaydı. Kore Savaşı olmasaydı, muhtemelen 1950'de Çin, Tayvan'ı istila edecekti. 5 Ocak 1950'de Başkan Harry S. Truman, halka açık bir konuşmasında, "ABD'nin Çin iç savaşı sonrasındaki duruma müdahil olmayacaklarını ve dahası Tayvan'ı korumak için Çin'e askeri yardım ya da telkinde bulunmayacağını" ilan etmişti (Martray, 2011: 156). Ancak 25 Haziran'da Çin'in savaşa dâhil olmasıyla, ABD'nin Tayvan'a yönelik politikaları belirginleştirdi ve Truman 1951'de Tayvan'a 29 milyon dolar askeri yardım yaptı (Martray, 2011).

Demokrat Başkan Truman'ın 1952 seçimlerine katılmadı. 1953 yılında ABD devlet başkanı seçilen Eisenhower, 6 Kasım 1953 yılında Ulusal Güvenlik Konseyinin 146/2 kararı ile ABD'nin her şekilde Tayvan'ı koruyacağını ilan etti (Adıbelli 2006). Eylül 1954'de Pekin, 2,5 milyon askeri Fujian bölgesine konuşlandırdı ve Tayvan kontrolü altındaki Dachen, Kuemoy ve Matsu adalarını bombalamaya başlamadı (Martray, 2011). Tayvan'ı işgal etmeye yönelik saldırılar, Eisenhower yönetimini harekete geçirdi. ABD, kararlı olduğunu göstermek için Aralık 1954'te Tayvan ile "Karşılıklı Savunma Antlaşması"nı imzaladı ve 31 Ocak 1955'te de bu sorunu BMGK gündemine taşıyarak, Çin'i daha da kısıtlayarak, Çin'i daha da kısıtlayarak almak istedi (Martray, 2011). Böylece ABD, Tayvan'ı askeri güvenliğini sağlayacağını resmileştirmiş oldu. Aslında ABD'nin bu anlaşmayı imzalaması, Çin ile doğrudan bir savaşı başlatabilecek

bir riske sahipti. Ancak ABD, bu anlaşmaya imza atarken büyük bir ikilem içerisindeydi: ya Çin ile gerekirse savaşmayı göze alacaktı ya da Japon adalarından Tayvan'a, Güney Kore'den Avustralya'ya kadar Komünist yapıya dönüşebilecek ülkeleri izlemekle yetinecekti (Matsumoto, 2010). ABD'nin nükleer silah kullanmakla tehdit ettiği Çin, sonunda 1 Mayıs 1955'teki Bandung Konferansı ile saldırılarına son vererek Birinci Tayvan Boğazı Krizi'ni sonlandırmış oldu (Adıbelli, 2006). ABD'nin askeri desteği altındaki kriz, de facto "iki Çin" in devam etmesini neden oldu. Böylece Kore Savaşı'na katılarak bu süreci başlatan Çin'in karşılaştığı en büyük yaptırım, 20 yılı aşkın sürecek ekonomik ve politik tecrit oldu.

İkinci Tayvan Boğazı Krizi ise, Mao'nun Kültür Devrimi'ni daha da ileriye taşıyacağını düşündüğü "İleriye Büyük Hamle" projesi doğrultusunda, 23 Ağustos 1958'de Tayvan'a yeniden saldırıya geçmesiyle yaşandı (Adıbelli, 2006). SSCB yönetimi; yaklaşık bin askerin öldüğü ve 44 gün süren saldırıların, Çin'i bölecek bir Amerikan oyunu olarak değerlendirmesinden dolayı, anakara Çin'i üzerinde baskıyı artırarak saldırıya son vermesini sağladı (Wertz, 1998). 1959 yılında Camp David'de Amerikan Başkanı Eisenhower ile görüşükten sonra Pekin'e geçen Rus lider Kruşçev, Mao'nun Tayvan ilgisine son vermesini ve olası bir SSCB-ABD savaşına neden olmamasını istemesi üzerine, Moskova ile Pekin arasındaki ilişkiler de bozulmaya başlayacaktır (Adıbelli, 2006). Böylece Çin'in Tayvan ısrarı, iki kutuplu dünyanın iki hâkim gücüyle arasının açılmasına neden oldu. Ancak ABD'nin Tayvan politikasında değişikliğe gitmesine neden olay ise, Vietnam Savaşı'nda başarı sağlanmayacağını anlaşılmamasıyla gerçekleşti. SSCB ile ABD arasındaki çatışmanın Vietnam üzerinde vekâlet savaşına dönüşmesi, Komünist Çin'in de güvenlik kaygılarıyla SSCB'nin tarafında olmaya zorladı. Çin, ABD ile yeniden savaşmayı göze almak istemese de bölgedeki Amerikan varlığının da artmasını istemiyordu. 17 Mart 1964 Amerikan Ulusal Güvenlik Belgesi'ne göre; eğer ABD, bağımsız Komünist olmayan ülkeleri Güney Asya'da inşa edemezse, Truman'ın "domino etkisi teorisi" altında bu bölge zamanla Komünist yapılara dönüşecek ve Japonya, Kore, Tayvan, Avustralya gibi Pasifik ülkelerindeki Amerikan etkisi bile zaman içerisinde azalacaktır (Rogers, 1976). 10 yıl süren savaş, Kore Savaşı'ndan farklı olarak ABD ile Çin'i zorunlu olarak birbirine yaklaştırdı. Vietnam savaşı, Tayvan için BM'deki temsilinin sonlanmasına giden yolun da başlangıcı oldu. 5000 yıllık bir kültür geçmişine ve dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip Kıta Çin'inin (Yılmaz, 2008), BM'de temsil edilmiyor olması da değişen koşullarda artık pek mümkün gözüküyordu. 1950 ve 60'lar boyunca Tayvan, Amerikan askeri güçleri KSA sayesinde Sovyet-Çin ittifakının Asya'daki ilerleyişine karşı ileri bir üs olarak kullanıldı ancak Nixon'un Çin

açılımıyla birlikte, SSCB'ye karşı stratejik konum Tayvan Boğazı yerine Anakara Çin'ine çevrilmeye başlandı (Dumbaugh, 2009). 1963 yılında başlayan Vietnam Savaşı'nda ABD'nin yıllar geçmesine rağmen bir türlü başarı sağlayamaması, Çin'in Eylül 1964'de nükleer silaha ulaşması ve 1961'de kurulan "Bağlantısızlar" hareketi ülkeleri arasında Çin'in giderek artan popülaritesi dolayısıyla, ABD Başkanı Nixon da yeni şartlara göre hareket etmeye başlamıştır (Adıbelli, 2006). Çin ile ABD'yi birbirine yaklaştıran en önemli gelişmelerden birisi de, 1968 Brezhnev Doktrini altında SSCB'nin sosyalizmi korumak uğruna, gerekirse Çin'i ilhak etme hakkına sahip olduklarını ilan etmesiydi (Tucker, 2005: 121).

ABD Dışişleri Bakanı Kissinger, gelecekte büyük bir güç olacağını düşündüğü Çin'i durdurma modeli olarak, Çin'le anlaşmayı ve ticareti geliştirmeyi önerdi (Yılmaz, 2008). 9 Temmuz ve 20 Ekim 1971'de Kıta Çin'i iki kez ziyaret eden Kissinger, Tayvan'ın Çin'in bir parçası olduğunu sözlü olarak ifade etmeye başladı (Adıbelli, 2006). Ekim 1971'deki BM 26. Genel Kurulu'nda kabul edilen 2758 sayılı kararla da Tayvan, BM üyeliğinden ihraç edildi ve yerine ise ÇHC alındı (Çolakoğlu, 2009). 28 Şubat 1972'de ABD Başkanı Richard Nixon, Çin'i ziyaret etti. Bu ziyaret, hem ABD ile Çin arasındaki iletişim, ticaret ve kültürel ilişkilerinin başlamasını hem de Amerikalıların Çin'e yönelik ideolojik düşüncelerinin yumuşamışını sağladı (Overholt, 1973). Amerika'nın on yıllarca süren Çin'i inkâr politikasını terk etmesi, sonunda dış politikada gerçeklerle yüzleşildiğini gösteren bir dönüm noktasıydı. 1972'de ABD ile ÇHC arasında Shanghai'de "Ortak Bildiri" (Joint Communique of the USA and the PRC) imzalandı. 1972 Shangai Ortak Bildirisi ile ABD, gelecekteki muhtemel rakibi olarak gördüğü Çin'in küresel sisteme sorumlu bir paydaş "stakeholder" olarak katılmasını amaçlıyordu (Dixon, 2006). Ancak ABD diplomaside önemli bir kelime oyunu oynayarak "ABD, Tayvan'ın bir parçası olduğunu 'tanır' yerine 'kabul eder' kelimesini" tercih etmiştir (Adıbelli, 2006: 205). Yani, ABD sadece Tayvan'ın Çin'ie ait olduğunu doğrular. Bu anlaşmada ABD, "The United States acknowledges that all Chinese on either side of the Taiwan Strait maintain that there is but one China and that Taiwan is a part of China" metninde tanımak anlamına gelen "acknowledge" kelimesini kullanmıştır (Kan, 2013: 34). Ancak "kesinlikle tanımak" (recognize) ya da "kabul etmek" (accept) anlamlarına gelen kelimelerini tercih etmemiştir (Akçadağ, 2010). Bu diplomasi oyunu sayesinde ABD, Tayvan ile 1954'de imzalanan güvenlik anlaşmasının iptal edilmesini önledi ve Tayvan'ın hamisi olmaya devam etti. Zaten Washington ve Taipei, Mayıs 1973 ile Mayıs 1978 arasında her yıl düzenli olarak ortak askeri tatbikatlar da düzenlenmeye devam ettiler (Adıbelli, 2006).

Bu arada gerek sanayi gerekse tarımda beklenen atılımları gerçekleştiremeyen Mao, 1976'da öldü ve yerine 1977'de Deng geçti. 1976'da Amerika'da Başkan seçilen Carter ile Ulusal Güvenlik danışmanı Zbigniew Brzezinski, SSCB'nin bölgedeki etkisini azaltabilmek için dengeleyici olacağı düşündükleri Çin'i güçlendirme konusunda hemfikirdiler (Adıbelli, 2006). Bu doğrultuda Washington ve Pekin arasında 15 Aralık 1978'de iki tarafın da imza attığı bildiriyle; a) 1 Ocak 1979 itibariyle iki ülke arasında diplomatik ilişkiler resmen başladı; b) ABD yönetimi Çin'in üç ilkesini: Tayvan ile resmi ilişkileri kesmeyi, 1954'de imzalanan "Ortak Savunma Antlaşmasını" iptal etmesini ve Tayvan'dan askerlerini çekmesini kabul ederek ÇHC'nin "Tek Çin" in yasal hükümeti olduğunu kabul ediyordu (Ekrem, 2012). 1979'da Washington ile resmi ilişkiler başlayan Çin'in en büyük hedefi, "bir devlet, iki sistem" politikasını ile Çin'in tek temsilcisi olarak Tayvan yerine ÇHC'nin tüm dünya ülkelerince kabul edilmesini sağlamaktı (Dittmer, 2014). Çin'le diplomatik ilişkilere başlayan ABD, bu antlaşmadan sadece 3 ay sonra ABD Kongresi'nde Tayvan'la İlişkiler Yasası'nı (TİY) kabul etti ve bu kanuna dayanarak, hem Tayvan'a silah satmaya hem de Çin'in iç işlerine karışmaya devam etti (Kan, 2013). ABD, aynı yıl içinde iki yarı yönetimle farklı antlaşmalar imzalayarak, Boğazın iki kesiminin birleşmesine engel olmaya devam eden akıllı bir diplomasi yolu izledi.

Bu arada 70'li yıllarda ÇHC'de olduğu gibi Tayvan'da da devlet başkanı değişti. Mao'dan bir yıl önce ölen Tayvan lideri Çang Kay-Şek'in yerine oğlu Çang Ching Kuo geçti ve 1979 yılında Tayvan'ın "üç hayır" politikasını ilan etti: "*Görüşmeye hayır, müzakereye hayır ve uzlaşmaya hayır*" (Çolakoğlu, 2009). 30 Haziran 1998'te Şanghay'da "üç hayır" politikası üzerine konuşan Bill Clinton; ABD'nin Tayvan'ın bağımsızlığını, "iki Çin" i ya da "tek Çin tek Tayvan" yaklaşımlarını kabul etmediğini ve ABD'nin her zaman olduğu gibi bu sorunun barışçıl yollardan çözümünden yana olduğunu belirtmiştir (Dumbaugh, 2009). Bu en üst düzeyde yapılan resmi açıklama, ABD'nin statükodan yana günümüze kadar gelen politikasını da göstermektedir. 17 Ağustos 1982 yılında ABD yönetimi ÇHC yönetimi ile ilişkilerinde üçüncü Ortak Bildiri'yi yayımlayarak, Tayvan'a silah satışını zamanla azaltmayı ve bir süre sonra tamamen son verme niyetini belirtti (Kan, 2013). Arıca Reagan, "TİY" i yeniden gözden geçirmeyeceğini ve bunu ÇHC ile yürütülen ilişkilerde bir baskı unsuru olarak kullanmayacağına dair Çin'e güvence verdi (Dixon, 2006). Ancak Tayvan'a silah satmaya devam eden ABD, TİY'e sadık kalmayı tercih etti. Hatta ABD, Tayvan'ın egemenliğini korumak amacıyla, Tayvan'a vermiş olduğu TİY'e benzer bir güvenceye daha imza attı. ABD ile ÇHC arasındaki antlaşma imzalanmadan hemen önce; Reagan, Tayvan'a

yönelik siyasi ve askeri destek veren, “Altı Güvenceyi” (Six Assurances to Taiwan) açıkladı (Kasım, 2015: 87). Bu güvencenin somut bir örneği olarak, Eylül 1992’de ABD, Tayvan’a 150 adet F-16 adet savaş uçağı satma kararı aldı (<http://turkish.cri.cn/>, 10.04.2015). Bu silah satışı, ABD’nin statükoyu devam ettireceğı yönünde bir girişimi olarak da yorumlanabilir. Ayrılkçı kapitalist Tayvan, Hong Kong ve Macau’yu Komünist Çin sınırlarına katmak için, Deng 1981’de Çin Ulusal Halk Meclisi Daimi Komitesi’nde kabul edilen dokuz maddelik yol haritasını 1984’de güncelleyerek, iç işlerinde özerk ancak dış politikada Çin’e bağı kalınacak “Bir Devlet-İki Sistem” (One Country-Two Systems) ilan etti (Adıbelli, 2006). 1997 yılında Hong Kong ve 1999’da da Macau bu yaklaşımı kabul ederek Çin’e bağlandılar. Hong Kong ve Macau’dan sonra Kıta Çin’inde Tayvan’ın da egemenlik altına alınması iddiaları yükseldikçe, Tayvan tarafında ABD destekli siyasi dönüşüme hız verilmeye başlandı.

2.3. Tayvan’da Demokrasiye Geçiş Süreci ve Siyasal İlişkiler

Daly City gazetesindeki köşesinde Tayvan lideri Chiang Ching-kuo’yu eleştiren Amerikan vatandaşı Henry Liu’nun Ekim 1984’te öldürülmesinden etkilenen Devlet Başkanı Chiang; hem bu saldırının utancını hem de ABD’nin siyasi ve askeri desteğini sürdürülebilir kılmak için, demokratikleşme reformlarına 1985’te başladı (Kan, 2010). 1986’da muhalif Batı eğilimli, liberallerden oluşan bağımsızlık yanlısı DİP kuruldu ve yöneticileri de iktidar tarafından herhangi bir cezaya çaptırılmadılar (Rigger, 2011). Zaten bir sene sonra 1987’de de sıkıyönetim kaldırıldı. 87’de sıkıyönetim kalktıktan bir yıl sonra Tayvan asıllı olan Lee Teng-hui, seçim yapılmadan Tayvan’ın yeni devlet başkanı oldu. Lee Teng-Hui (1988-2000) ile demokratikleşme süreci daha da hızlandı. 1990’ların başında Lee, liberal demokrasiden yana taraf aldı ve Tayvan’daki demokrasi geçişini gerçekleştirdi (Fell, 2010). Demokrasiyi yeniden inşa edebilmek için ilk amaç askeriyenin siyasetten uzaklaştırılması gerekiyordu çünkü tek partili Kuomintang yönetiminde, eğitim, ordu ve hukuk tamamen yandaşı ve siyasallaştırılmıştı (Rigger, 2011).

Bu arada 1992 yılında önemli bir gelişme oldu. Devlet Başkanı Lee, ÇHC ile işbirliğini geliştirmek için daha önce 21 Eylül 1990’da kurulan ajansı, 23 Şubat 1991’de “Ulusal Birleşme Konseyi” (UBK) adına çevirerek, 3 aşamalı bir birleşmeyi “(1) halklar arasında iletişim; (2) karşılıklı ticaret, posta ve ulaşımı; (3) demokratik, özgür ve zengin bir Çin” yaratmayı hedefliyordu (Adıbelli, 2006: 251). Bu birleşme adımına günümüzde “92 Konsensüsü” ya da “Ortak Fikir”denilmektedir. Çin-Tayvan arasında, Singapur ve Hong Kong’da yapılan birçok görüşme sonrasında varılan “92 Konsensüsü”ne göre; iki taraf da “tek

Çin’i kabul ediyordu ancak iki taraf da bunu kendine göre yorumlama hakkına sahipti (Dittmer, 2014). Ancak günümüzde DİP, 1992 yılında Hong Kong’da gerçekleşen birleşme çalışmalarının hem imzalı bir belgeye yansımadığını hem de kendilerinin temsil edilmediği gerekçesiyle, birleşmeyi amaç edinen bu görüşmeleri tanımadığını belirtmektedir (Karlova, 2008). Bu arada 1995’te, Tayvan lideri Lee Teng-hui’nin Amerika’daki Cornell Üniversitesi’ndeki “diploma diplomasisi” yeni bir krize yol açtı ve Çin yönetimi bunun “kırmızı çizgileri” dışında olduğunu söyleyerek Fujian bölgesinde askeri gücünü artırdı (Dittmer 2014). 15-25 Ağustos’ta Tayvan’ı ablukaya alan bir tatbikat düzenledi ardından da 15 Kasım’da Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin’in katıldığı bir tatbikat yapıldı (Adıbelli, 2006). Bu tatbikatların diğer bir amacı da sene sonunda Tayvan’da yapılacak Parlamento seçimlerinde DİP’in kazanma olasılığına karşı, Tayvan halkına gözdağı vermektir. Ancak 2 Aralık 1995’teki Parlamento seçimlerinde, DİP sandalye sayısını artırdı ve yine 23 Mart 1996’da ilk devlet başkanlığı seçiminde Lee, Milliyetçi aday Peng Ming-Min’yi yendi (Adıbelli, 2006). Çok geçmeden bir yıl sonra yine bir vize krizi daha çıktı. Tayvan devlet başkan yardımcısı Li Yuan-Zu’nun 1996’da Guatemala ve Haiti’ye gitmek için Los Angeles’a gelmesine, Çin yine büyük bir tepki gösterdi ve Tayvan’ın 10 mil açığındaki Pingtan adası çevresinde DF-15 balistik füze denemesi yaptı (Adıbelli, 2006). Bu füze tatbikatiyle Çin, teknolojiye geldiği noktayı da bir meydan okumaya dönüştürmüştü.

1989 Tiananmen olayları sonrasında, Çin’in demokratik çizgiye çok fazla yönelmeyeceğini anlayan ABD, yükselen Çin’e karşı yeniden askeri ve siyasi açıdan Tayvan’a yönelik ilgisini ve desteğini artırmaya başladı. Sıkıyönetimin kalkmasıyla birlikte demokrasi yolunda emin adımlarla ilerleyen Tayvan’da, 2000’li yıllarda farklı bir siyasi düşünce iktidara geldi. 2000 seçimlerini, DİP’in adayı Chen Shui-bian % 39 ile kazandı ve adada II. Dünya Savaşı’ndan beri süren KMT yönetimine son verdi (Fell, 2010). Siyasi açıdan bu seçimin en önemli tarafı, 1949’dan 2000 yılına kadar yöneten milliyetçi KMT’nin devlet başkanlığı seçimini kaybetmesidir. 2004 seçimleri oldukça gergin bir ortamda gerçekleşti. KMT’li siyasiler; DİP döneminde “demokrasi öldü” diyerek, ülkenin ekonomik açıdan kötü yönetildiğini ve 19 Mart 2004’de Başkan Chen Shui-bian’ın sahte bir şekilde suikast girişimine uğradığını iddia ettiler (Fell, 2007). KMT’in ikinci kez seçimleri üst üste kaybetmesi ve bağımsızlık söylemlerinin artması, adadaki gerginliğin daha da artmasına neden oldu. 2004 seçimlerini kazanan DİP’in adayı Chen Shui-bian’ın da aralarında olduğu birçok üst düzey yöneticinin yolsuzlukla suçlanmaması üzerine, sokaklarda “Kırmızı Gömlek” (Red Shirt) gösterileri düzenlendi (Fell, 2010).

DİP'den Chen Shui-Bian, Mart 2000 ve 2004 yılında yapılan başkanlık seçimlerini kazanarak ülkeyi 8 yıl boyunca yönetti. Chen görevde olduğu süre boyunca 1992 Konsensüsü'nü reddetmiş ve özellikle Çin ile Tayvan arasındaki kimlik farklılığına büyük önem vererek bağımsızlıkçı bir politika izlemiştir (Çolakoğlu, 2009). Ayrıca 2004 başkanlık seçimleri ile aynı anda Çin Cumhuriyeti olan ülke isminin Tayvan olarak değiştirilmesi referandumu yapıldı. Eski Başkan Lee ile başlatılan bu süreç sonunda referandumda % 80 evet çıkmasına rağmen oylamaya katılım % 50'nin altında kaldığı için öneri kabul edilmedi (Adıbelli, 2006). Chen'in tüm bu bağımsızlıkçı politikaları sonunda Çin parlamentosu, 14 Mart 2005'de 2896 oyla bağımsızlık hareketlerine karşı askeri gücü kullanmaya onay veren yasayı kabul etti ve ÇHC Devlet Başkanı Hu Jianto da ilginç bir diplomasi stratejisi izleyerek, DİP'in ezeli rakibi Guomintang lideri Lee'yi Nisan 2005'de ülkesine davet etti (Adıbelli, 2006). Davet üzerine 2005'de DİP haricindeki diğer partiler (Pan-Blue⁹) anakara Çin'i ziyaret ettiler ve burada Tayvan'daki demokrasiyi ve bağımsızlık ülküsünü övecek açıklamalardan özenle kaçındılar (Fell, 2007). Lee, Çin'deki konuşmalarında kendisinin 1992 Konsensüsü'ne bağlı olduğunu dile getirdi. ABD ve Japonya arasında 10 Aralık 2004'te imzalanan "yeni Savunma programı" ile Çin ve Kuzey Kore üstü kapalı tehdit ilan edilmesi üzerine, Temmuz 2005'te Şangay İşbirliği Örgütü de ABD'nin Afganistan ve Orta Asya'dan çekilmesini istedi ve 18 Ağustos'ta da Rus-Çin askeri tatbikatı gerçekleşti (Adıbelli, 2006). Bu gelişmeler üzerine APEC toplantısına katılmak için Asya ülkeleri turuna çıkan George Bush, Japonya ziyaretinde ilk kez bağımsız bir Tayvan'dan bahsetti ve Tayvan Başkanı Chen de 27 Şubat 2006'da Tek Çin politikası için kurulmuş olan Ulusal Birleşme Konseyi'ne son verdi (Adıbelli, 2006).

Kötüye giden ekonomi ve yolsuzluk suçlamaları sonrasında yapılan 2008 seçimleri, KMT'nin geri dönüşü oldu. Mart 2008 Seçimlerinde KMT'nin adayı Ma Ying-Jeou oyların % 50'sinden biraz fazlasını almasına rağmen, Tayvan seçim sistemine göre parlamentodaki koltukların yaklaşık % 75'ine sahip oldu (Fell, 2010). ABD ve Çin destekli adayların seçim hesaplaşması, yeni boyut alarak adliyeye taşındı. Eski devlet başkanı Chen yolsuzluk iddialarına karıştığı gerekçesiyle, 2011'de 20 yıl hapse mahkûm edildi ancak sağlık sorunları nedeniyle 2015'de tahliye edildi (<http://www.abc.net.au/news>, 04.05.2015). KMT'nin adayı Ma Ying-jeou's (Ma Yingjiu)'nun seçilmesi anakara Çin'de de olumlu karşılandı ve ÇKP yönetimi de Lee ve Chen dönemlerinden farklı olarak, Tayvan'a yönelik sert söylemlerini azaltmaya başladı. Ma'nın önceki başkan Chen gibi bağımsızlık söylemleri içinde bulunmaması, en azından ikili ilişkilerde bir ivme kazandırmıştır. Ma'nın mesajları; Boğaz'ın

⁹Pan-Blue= Kuomintang (KMT), "the People First Party" (PPF) ve de "the New Party" (CNP).

her iki yakasında yakın ekonomik işbirliği, Tayvan kimliğinin korunması ve yolsuzluğun biteceği; sloganı ise, “birleşmeye hayır, bağımsızlığa hayır ve savaşa hayır” (“No unification, no independence and no war”) (Fell, 2010: 190). Devlet Başkanı Ma, 1992’deki Konsensüs üzerinden Tayvan-Çin ilişkilerinin artarak devam ettirebileceğini belirtmiştir (Karlova, 2008). Ancak yeni Başkan Ma da, tamamıyla Çin egemenliğini kabul edecek bir yaklaşım içinde değildi. Zaten küresel liderliği elinde bulunduran ABD, Tayvan’ın Çin’le birleşmeye varacak bir yakınlaşmasına da müsaade etmemek için elinden geleni yapacaktır (Karlova, 2010). Her şeye rağmen, Ma’nın zaferini Pekin tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. İki taraf arasında yumuşayan ilişkiler kısa sürede meyve vermeye başladı. Tayvan işlerinden sorumlu diplomat Chen Yunlin, Haziran 2009’da Tayvan’ı ziyaret etti ve iki ülke arasında balıkçılık, endüstriyel standartlar ve tarım ürünlerinin karantinası olmak üzere üç önemli anlaşmaya imza attılar (Çolakoğlu ve Güler, 2011). Böylece iki ülke arasında 1949’dan beri ilk defa diplomatik bir görüşme sağlanmış oldu. 15 Aralık 2008’de ilk uçak ve gemi seferleri başladı ve ticari ilişkilerin de artmasıyla 2009 yılına gelindiğinde haftalık 108 olan Çin-Tayvan arası direk uçuşları 270’e; yine Çin’den gelen turist sayısındaki üç bin kotası da on katına çıkarıldı (Roberge ve Lee, 2009).

İlk resmi görüşmeler ise 11 Şubat 2014’te Çin’in Nanjing şehrinde, Tayvan adına Wang Yu-chi ile Çin adına Zhang Zhijun arasında gerçekleşti (Kasım, 2014). İki ülke arasındaki ilk en üst düzeydeki görüşme, 4 Mayıs 2015’te Pekin’de Çin Devlet Başkanı Şi Ciping ile Kuomintang Partisi Başkanı Zhu Lilun arasında gerçekleşti. Çin Devlet Başkanı Şi, “1992 Ortak Fikir’inde ısrar edilerek Taiwan’ın sözde bağımsızlığına karşı çıkılması, karşılıklı yararın yaratılması, temasların ilerletilmesi, iki parti ve iki yakanın siyasi güveni artırmaları, Çin milletinin kalkınması için birlikte çalışması” olmak üzere beş öneride bulunurken; KMT lideri Zhu Lilun de “iki yakanın Tek Çin’e ait olduğunu vurgulayan 1992 Ortak Fikir anlaşmasına varıldığını ve iki yaka arasındaki ilişkilerin anlaşmazlıktan işbirliği ve temas kurmaya dönüştüğünü” söyledi (<http://turkish.cri.cn/781/2015/05/>, 04.05.2015). Her iki ülkenin liderleri ise, 66 yıl aradan sonra ilk kez Temmuz 2015’te Singapur’daki özel bir zirvede buluştular ve karşılıklı işbirliği mesajları verdiler (<http://www.theguardian.com>, 24.012.2106). Görüşmede birleşme sorunu hususunda çok önemli mesajlar verildi. KMT’nin giderek Çin ile olan siyasi ve ekonomik ilişkilerini geliştirmesi, batı tipi hayat standartlarını yaşamış Tayvan halkında tepkilere neden oldu. 18 Mart 2014’te başlayan “Ayçiçeği Öğrenci Hareketi” (Sunflower Student Movement), giderek etkisini artırmaya başladı. Ocak 2016’da yapılan son seçimleri büyük farkla kazanan DİP adayı Tsai Ing-Wen, 8 yıllık KMT

yönetimine son verdi. Batı değerleri ve eğitimiyle yetişmiş Tsai'nin, seçim öncesinde dile getirdiği gibi ABD'ye daya yakın fakat Çin'e daha mesafeli duracağı öngörülmektedir.

3. Realist Güvenlik Bağlamında Tayvan Sorunu

Tayvan'ın egemenliği sorunu, başlıca bir güvelik sorunudur. Çin'in artan askeri gücü karşısında, savunma kapasitesi her geçen gün daha da zayıflayan Tayvan, büyük bir güvenlik ikilemi yaşamaktadır. Soğuk Savaş dönemine benzer şekilde, tahdidin açık şekilde belli olması, Tayvan'ın realist bir güvenlik politikası yürütmesine neden olmaktadır. Her ne kadar Çin ile ticaret, eğitim, turizm gibi ikincil politika alanlarında ilişkiler geliştirilse de, ülke egemenliği hususunda ABD ve Japonya'nın askeri dengeleme gücüne ihtiyaç duymaktadır. ABD'ye ait Yedinci Filo, Tayvan'ın egemenliğini devam ettirilebilmesi için hayatidir. Kore Savaş'ının başlangıcından beri Tayvan adası, Amerikan donanmasına ait Yedinci Filo ile korunmaktadır ve Tayvan'ın askeri alımının yine en büyük kısmı süper güç ABD'den karşılanmaktadır. Çin'in Tayvan ve adalar konusundaki revizyonist girişimleri, ABD'nin bölgede Japonya gibi güçlü müttefikleriyle ittifaklar kurmasına neden olmaktadır. Ancak ABD'nin bölgede askeri ittifaklarını artırması da Çin-Rus askeri işbirliğine neden olmaktadır. Bundan dolayı ÇHC-Tayvan arasındaki askeri rekabet, bölgedeki kamplaşmanın nedenlerinden de birisidir. Bölgedeki güçlü Amerikan varlığı, Tayvan'ın birleşme sorunundaki mevcut statükonun devam etmesini sağlamaktadır. Ancak diğer taraftan da yükselen Çin'in artan askeri gücü karşısında, "tek Çin" politikasına aykırı olan Tayvan'daki statükonun daha ne kadar devam edebileceği de büyük bir soru işaretidir.

Dünyada büyük bir yankı uyandıran 11 Eylül terör saldırıları, Çin Başkanı Zemin tarafından anında kınandı ve küresel terörle mücadeleye destek sözü verildi. Özellikle Çin, Afganistan'ın işgalinde ABD'ye BM nezdinde açık çek vermiştir. Ancak ÇHC'nin ABD'ye destek vermesi, kendi ulusal çıkarları doğrultusundadır. ÇHC'nin "tek Çin" politikası altında, ülkedeki toprak birliğini ve ayrılıkçı hareketleri sonlandırmak için, 11 Eylül saldırıları Pekin yönetimi için kaçırılmaz bir fırsat olmuştur. 11 Eylül saldırıları sonrası 2002'de üçüncü kez görüşen George Bush ve Jiang Zemin, terörle işbirliği konusunda birliktelik mesajları verdiler ve Bush, ABD'nin "tek Çin" politikasına bağlı olduğunu bir kez daha vurguladı (Dedekoca, 2011). Özellikle Tayvan meselesinde ABD, Çin'i rahatlatmış gibi görünse de daha sonra Tayvan'a silah satmaya devam etmesi, hem Tayvan'ın egemenliğin korumasından hem de Çin'i çevreleme politikasından vazgeçemeyeceğini göstermiştir. Bunun en önemli kanıtı ise, Çin Milli Güvenlik Bakanlığı'nın yıllık yayınladığı Mayıs 2002 "Çin'in Uluslararası

Güvenlik ve Stratejik Ortamı” raporunda görülmektedir. Rapora göre; ABD’nin özellikle 11 Eylül olayları sonrasında Asya-Pasifik’teki askeri varlığını artırması, Çin’i çevrelemeye yönelik askeri bir baskıyla karşı karşıya bırakmaktadır (Polat, 2006). Dolayısıyla ABD’nin bölgedeki artan askeri faaliyetleri, Çin’in daha ihtiyatlı politikalar uygulamaya sevk etmiştir. ABD’nin bölgeye yerleşmesi sadece dini grupları kontrol altına almak değil aynı zamanda da Rusya ve Pekin’i de sınırlamak amaçlıdır (Çolakoğlu, 2006). ABD yönetiminin bu örtülü hedeflerinin, zaman içinde Moskova ve Pekin tarafından karşılıklı işbirliğine de dönüşmesi de kaçınılmazdı. Çin’in doğal gaz ve madenlerinin % 40’ından fazlasının azınlık bölgelerinden sağlanması ve ABD’nin bölgede Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı ile hem İran ve Rusya’yı devre dışı bırakmak hem de petrol yollarının kontrolünü ele geçirmek istemesi, Çin-Rus işbirliğini artıran diğer faktörlerdir (Çolakoğlu, 2006). İki ülke, bölgedeki yeni güç ABD’nin bölgedeki nüfuzunu artırmasına karşı, ŞİÖ kapsamında da ortak hareket etme kararı almıştır. Çin ve Rusya’nın bölgedeki artan yaklaşması da ABD’nin başta Japonya ile ittifakını güçlendirmesine neden olmuştur. Ayrıca Çin ile Rusya arasında imzalanan “Stratejik Ortaklık İşbirliği”nden dolayı, ABD; artan Çin-Rus askeri ittifakının gelecekte Pasifik ve Güney Asya’daki çıkarlarını tehdit edebileceği düşüncesiyle, Tayvan ile olan askeri işbirliğini artırma niyetindedir (Huang, 1999). Bu bağlamda Şubat 2005’te ABD ve Japonya arasında; Tayvan, her iki ülke tarafından “ortak stratejik amaç” olarak nitelendirilmiş ve iki ülkenin Tayvan’ın güvenliğini birlikte sağlayacaklarının ilan etmişlerdir (Dixon, 2006). Böylece Tayvan’ın güvenlik sorunu, ABD-Japonya, Rus-Çin ittifakı arasındaki yeni bir güç gösterisine dönmüş durumdadır.

Bundan dolayı ABD, 82’de Çin ile imzalanan Ortak Bildiri’ye rağmen, 79’da imzalanan Tayvan’la İlişkiler Yasası’na dayanarak Tayvan’a silah satışı yapmaya devam etmektedir. Hatta 2011’de Tayvan, ABD’nin en fazla silah sattığı ülke oldu (Hickey, 2013). ABD, Tayvan’ın mevcut durumundan dolayı ÇHC ile Soğuk Savaş yıllarının başından beri sık sık karşı karşıya gelmektedir. Bu durumu düzeltmek isteyen Bill Clinton, Tayvan’a yapılan askeri satışı askıya aldığını açıklasa da; George Bush 2002 yılında Tayvan’ın kendisini savunması için yardıma ihtiyacı olduğunu ve Çin’in de bunu anlaması gerektiğini ifade ederek, 2003-2006 arası 4,1 milyar dolar askeri satışa onay verdi (Roberge ve Lee, 2009). Ayrıca Clinton, 96 Tayvan seçimleri öncesi Tayvan liderinin elini güçlendirmek için de 2 adet uçak gemisini bölgeye yolladı (Kasım, 2015). Obama, Bush’un başkanlıktan ayrılmadan hemen önce Tayvan’a 6,4 milyar dolarlık satış isteğini kabul eden Kongre kararını 29 Ocak 2010’da onayladı ve Eylül 2011’de de Tayvan’ın elinde bulunan F-16A/B uçaklarının modernizasyonu

için 5,9 milyar dolarlık ikinci bir kararı da imza attı (Kan ve Morrison, 2014). Obama, 2010'da TİY kapsamında, Tayvan'a 6,4 milyar dolarlık yeni bir askeri satışa da imza attı (Kan, 2013). Uzmanlara göre; Obama döneminde Tayvan'a yapılan toplam Amerikan silah satışı, 1979-2009 döneminin en az 1/3'ü kadardır (Hickey, 2013). Obama'nın Tayvan'a yönelik askeri satışlarını artırmasında, Asya-Pasifik'i mihver bölge olarak ilan etmesinin bir uygulaması olarak da yorumlanabilir. Obama'nın bölgeye askeri açıdan destek vermesinin arkasında, ekonomik ve siyasi stratejiler olduğunu göz ardı etmemek gerekir (Kasım, 2015). Ancak ABD'nin artan askeri desteğine rağmen, yükselen Çin karşısında Tayvan'ın askeri gücü yıldan yıla zayıflamaktadır. ÇHC'nin her yıl % 10 oranında artan savunma bütçesine rağmen, Tayvan'ın tam aksine savunma bütçesinde azalmaya gitmesi aradaki güç uçurumu belirginleştirmektedir. Tayvan'ın silah harcamalarının GSYH'ye oranı 1994'te % 3.8 iken, 2013'te bu oran 2.1'e düşmüştür (Hickey, 2013).

Tablo 1.17.02.15 İtibariyle ÇHC-Tayvan Askeri Güçlerinin Karşılaştırılması

	ÇHC	TAYVAN
Aktif Asker Sayısı	2,333.000	290.000
Uçak ve Helikopter Sayısı	3.714	1.103
Tank	9,150	2.005
Liman sayısı	15	4
Uçak Gemisi	1	0
Denizaltı	67	4
Savunma Bütçesi	145 milyar \$	10,725 milyar \$

Kaynak:(<http://www.globalfirepower.com>, 05.05.2015).

ÇHC, Tayvan sorunun ulusal güvenlik sorunu olarak görmeye devam etmekte ve bölgeye yönelik sadece siyasi değil askeri açıdan da özel önem vermektedir. ÇHKO, 1.25 milyon askeri personelinin yaklaşık 400.000 kadarını Tayvan'ın karşısındaki Fijuen bölgesinde konuşlandırmakta ve bu bölgede olası bir saldırıya karşılık da 490 savaş uçağını hava üstünde hazır tutmaktadır (Islam, 2011). Ayrıca Aralık 2009'da ÇHKO, Tayvan'ın tam karşısına 1050 ile 1150 arasında kısa menzilli balistik füzeyi de konuşlandırdı (Islam, 2011). Tayvan'ın askeri modernizasyonu ve teçhizat kapasitesinin ABD'ye bağımlı olması, Tayvan'ın uzun süreli askeri savunma planlaması yapmasını da engellemektedir. Tayvan'ın askeri rekabette Çin'e karşı daha güçsüz kalması, siyasi bağımsızlık hedeflerinin de yok olmasına yol açabilir. Bu yüzden Tayvan'ın mevcut statükoyu devam ettirebilmesi, ancak ABD'nin askeri ve siyasi desteğiyle mümkün gözükmektedir.

4. Liberal Güvenlik Çerçevesinde Tayvan Sorunu

23 milyon nüfuslu Tayvan, 929 milyar \$ ticaret hacmi ve kişi başına düşen \$39.700 ile dünyanın en büyük 18. ekonomisidir (Kan ve Morrison, 2014). Tayvan'ın anakara Çin yerine BM'de temsil edilmesi, II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomik açıdan da güçlenmesine yardımcı oldu. Özellikle Tayvan, 1950-1965 yılları arasında Amerikan'ının yaklaşık 100 milyon Dolar yıllık maddi yardımıyla; altyapısını, tarım reformunu ve endüstrileşmesini gerçekleştirerek, anakara Çin'den oldukça farklı bir konuma yükseldi (Tucker, 2005). Ancak Nixon döneminde başlayan Washington'nun Pekin açılımıyla bu durum tersine dönmeye başladı. Önce BMGK'de temsil hakkı kazanan Çin, daha sonra da Deng döneminde kısmi serbest piyasa ekonomisine geçerek ekonomisini güçlendirmeye başladı. Özellikle 2001 DTÖ üyeliğiyle ekonomik açıdan çok güçlenen Çin, 2008 sonrasında artan ÇHC-Tayvan ticari ilişkileriyle de Tayvan ekonomisini kendisine bağımlı bırakmayı başarabildi. 2008'de Tayvan ile ÇHC arasında karşılıklı boğaz diyalogu anlaşması imzalandığından bu yana, gerçekleşen 21'in üzerindeki SEF-ARATS¹⁰ görüşmeleri çerçevesinde; "Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması" (ECFA) dâhil 10'un üzerinde anlaşma imzalandı, 529 üründe karşılıklı olarak vergiler kaldırıldı ya da indirim sağlandı ve karşılıklı turist, öğrenci değişimi ve uçuş sayılarındaki kotalar artırıldı (Kan ve Morrison, 2014). Son yıllarda ÇHC, Tayvan'ın en büyük ticaret ortağı olmuştur. 92 Konsensüsü çerçevesinde artan siyasi ilişkiler, karşılıklı ekonomik ticaret hacmini de artırdı. Ancak Tayvan 2014 verilerine göre; Tayvan'ın Çin'e olan ihracatı 81,8 Milyar \$ iken, ithalatı da 42,6 Milyar \$ olmuştur (Kan ve Morrison, 2014: 39). Bu bağlamda Tayvan'ın özellikle ihracata dayalı büyümesinde Çin'e bağımlı kalması, Tayvan'ın Çin'den bağımsız hareket etmesini gelecekte daha da zorlaştıracaktır.

Tayvan ekonomisinde son yıllarda ekonomik büyüme oranlarında aşağı doğru bir eğilim oluşmuş durumdadır. Tayvan'ın küresel ihracat oranı 2000'de % 2.3'den 2013'te % 1.6'ya kadar düştü (Kan ve Morrison, 2014). Yükselen Çin'e ve artan rekabete karşı uluslararası piyasalardaki payını korumak isteyen Tayvan, Asya Kalkınma Bankası (AKB), Dünya Ticaret örgütü dışında bir de Asya Pasifik İşbirliği Örgütü'ndeki üyeliği ile bölgesel ve küresel gücünü artırmak niyetindedir. Tayvan, Çin'e karşı denge politikasında Japonya ile de ilişkilerini artırmak istemektedir. 2010'da Japonya ile Tayvan arasında on beş farklı alanda işbirliği antlaşması imzalandı ve 31 yıllık aradan sonra iki ülke arasında direk uçuşlar başladı (Çolakoglu ve Güler, 2011). Bu bağlamda Tayvan, ABD ve Japonya ile ticaret dengesini

¹⁰SEF-ARATS görüşmeleri: Boğazlar Değişim Vakfı (Straits Exchange Foundation - SEF) ve Tayvan Boğazı İlişkileri Birliği (Association for Relations Across the Taiwan Straits- ARATS)

Çin'e karşı dengelemeye çalışmaktadır. Ancak KMT yönetimin kıta Çin'i ile doğrudan siyasi ilişkileri başlatması, Çin'e olan ekonomik bağımlılığı daha da artırdı. ABD'nin 23 milyonlu bir ülkeyle geliştirebileceği ekonomik ilişkiler de sınırlıdır. ABD'nin Tayvan ve Çin arasında devam eden siyasi ve ekonomik yakınlaşmayı engelleyememesi durumunda, Tayvan'ın uzun vadede Çin tarafından yutulmasını önlemesi de çok daha zor olacaktır. Çin, Tayvan'ın ekonomide kendisine giderek bağımlı kalmasının avantajını kullanmakta ve karşılıklı eğitim değişim programları, turizm ve ulaşım gibi yumuşak güç araçları ile Tayvan üzerindeki etkisini daha da artırmaktadır. Sürecin böyle devam etmesi durumunda, Tayvan egemenliğini koruyabilmek için ABD'nin askeri desteğinden çok daha fazlasına ihtiyaç duyabilir.

5. Pasifik Bölgesindeki Adaların Tayvan Sorununa Etkisi

Son yıllarda yükselen Çin'in GÇD ve DÇD'deki adalar üzerindeki egemenlik iddialarını daha yüksek sesle dile getirmesi, bölgedeki diğer ülkeleri ve ABD'yi oldukça fazla kaygılandırmaktadır. Yaklaşık 5,3 trilyon dolar değerinde ticari geçiş noktasında olan bölge, çok fazla miktarda petrol ve doğal gaz yataklarına sahip olması nedeniyle askeri ve ekonomik açıdan gün geçtikçe önem kazanmaktadır (Kasım, 2016). Bölgenin Çin himayesinde kalma ihtimali, ABD'nin ulusal ve küresel çıkarlarına zarar verecektir ve ABD'nin denizler üzerindeki küresel hâkimiyetini de olumsuz etkileyecektir. Soruna taraf olan tüm devletlerle birlikte ABD, bölgedeki artan tartışmalardan dolayı askeri güveliklerini artırma yoluna gitmektedirler. ABD'nin bölgedeki adalar sorununun resmi bir tarafı olmamasına rağmen, müttefiklerinin yanında yer alarak Çin'e karşı bir denge unsuru geliştirmektedir. Tayvan ile Çin'in adalar üzerinde benzer iddialar geliştirmesi, Tayvan'ın önemini de artırmaktadır. Bölgedeki statükonun Çin askeri gücü gölgesinde giderek Çin lehine bozulması, ABD'yi ve müttefiklerini oldukça kaygılandırmaktadır.

GÇD ve DÇD'ye kıyaslı olan ülkelerin hemen hemen hepsi bölgedeki adalar üzerinde tarihsel hak iddiaları vardır. Ancak 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde (BMDHS) bu iddiaların hukuki bir karşılığı yoktur. Buna rağmen; Çin'in tarihsel "11 çizgili hat" haritasına dayandırdığı hak iddiaları ve bu doğrultuda da bölge denizlerindeki yayılmacı politikalar izlemesi, sorunun uluslararası hukuk çerçevesinde çözülmesini zorlaştırmaktadır. 1982'de sonuçlanan ancak 10 yıllık görüşmeler ve ilavelerle 1994'de yürürlüğe giren BMDHS'ye göre; 1) devletlere ait denizlerde üzerinde insan yaşayan bir ada yoksa 12 deniz mili yani 22 km'ye kadar denizlerde egemenlik hakları olabilir; 2) Münhasır Ekonomik Bölge kapsamında, devletlerin bölgede başka bir adaya sahip olması durumunda hem 12 deniz mili kıta sahanlığı

hem de 200 deniz mili (370.4 km) alan içinde denizlerdeki doğal haklardan ortak faydalanma hakkına sahiptirler (Ring, 2012: 11). Vietnam, Filipinler, Malezya, Brunei, Endonezya ve Tayvan; bölge ülkelerinin kıta sahanlığı içerisindeki denizlerde münhasır ekonomik hakları olmasına izin veren 1982 BMDHS gereğince, yarı kapalı olarak kabul edilen GÇD’de 200 deniz mili münhasır ekonomik bölgeye sahip olduklarını iddia etmektedirler (Denk, 1999). Ancak Çin’in GÇD üzerinde “U” şeklinde egemenlik ilan ettiği alan içinde, bölgede hak iddia eden diğer devletlerin başta balıkçılık gibi faaliyetlerde bulunması, taraflar arasında sık sık krizlere neden olmaktadır. Çin’in “U” şeklindeki GÇD üzerindeki hak iddiası; ilk olarak Truman’ın bölgedeki sularda uluslararası serbest hareket etme hakkının olduğunu ilan etmesi sonrasında, bu bölgenin Çin’e ait bir iç deniz olduğu belirten 1947 tarihli bir harita ile başladı (Fu, 2014). Münhasır Ekonomik Bölge kapsamında, ABD’ye müttefik Tayvan, Filipinler ve Japonya arasında da zaman zaman benzer sorunlar yaşanması, durumu daha da zorlaştırmaktadır. ABD yönetimi, Mavi Marmara sonrası Türkiye-İsrail arasında Akdeniz’de izlediği uzlaştırma politikasının bir benzerini de Pasifik’teki müttefik ülkeler arasında uygulamaya çalışmaktadır (Kasım, 2011). Balık paylaşımının bile bu kadar ciddi sorunlara yol açtığı bölgede, olası yeraltı kaynaklarının çıkarılması ve paylaşılması durumunun çok daha ciddi boyutlara varacağı beklenmektedir.

Hint Okyanusu’ndan Çin, Japonya, Kore, Rusya ve Avustralya gibi ülkelere giden stratejik ticari deniz yolu üzerinde yer alan GÇD, 550-650 deniz mili genişliğinde ve 1200 deniz mili uzunluğundadır (Beckman, 2013). GÇD’de iki büyük takımadalar bulunmaktadır: güneyde Spratley adaları ve kuzeyde Çin’e oldukça yakın bir bölgede Paracel adaları. Spratley adalarının bölge ülkelere olan uzaklıkları; Vietnam’a 350 deniz mili, Filipinler, Malezya ve Brunei’ye 100 deniz mili, Çin’e 600 deniz mili ve Paracel adalarına ise 400 deniz mili uzaklıktadır (Denk, 1999). Spratley bölgesindeki 400 üzerindeki ada, çok küçük yüzölçümüne sahip ve sadece birkaçı doğal suya sahip olduğundan, insanların yaşamasına uygun değildir (Puri ve Sahgal, 2011). Ancak bölgenin petrol rezervleri ve ticaret gemilerinin geçiş güzergâhı üzerinde olması, bölgeye ayrı bir stratejik önem kazandırmaktadır. 1,2 trilyon ticari değeriyle dünyadaki toplam ticari gemilerin yaklaşık yarısı bu bölgeden geçmektedir (Ring, 2012). Ayrıca petrol taşıyan gemilerinin Hürmüz ve Malakka boğazlarından geçerek Çin, Japonya, Güney Kore ve Tayvan gibi ülkelere ulaşmasında stratejik öneme sahiptir. 90’larla hızlanan sanayileşmeyle enerji kaynaklarına olan talebin artmasıyla ve küresel ısınma ile balıkçılığın önemli bir sektör haline gelmesi, bölge ülkelerinde adaların egemenlik tartışmalarında daha aktif olmasına neden oldu.

Tayvan ile Çin, temsil sorunuyla başlayan süreçle birlikte bölgenin tarihsel olarak Çinlilere ait olduğunu söyleyerek, bölgede benzer iddialarda bulunmaktadır. Ayrıca Soğuk Savaş'ın bitmesiyle; SSCB'nin Vietnam'daki Cam Ranh koyundan çekilmesi, ABD'nin Filipinler'de askeri donanmasını kapatması ve Vietnam'ın Kamboçya'dan çekilmesi bölgedeki süper güçlerin hâkimiyetini azalmasına neden oldu (Puri ve Sahgal, 2011). Böylece başta Çin olmak üzere bölgede daha fazla hareket serbestliği kazanan ülkeler, GÇD üzerindeki tarihsel hak iddialarını artırdı. 1956'da askeri bir operasyonla Spratley'deki en büyük ada olan Itu Aba'yı (1.6 km uzunluğunda ve 396 metre genişliğinde) ele geçiren Tayvan; bölgedeki adalar üzerindeki hak iddialarını, 1947'deki Kuomintang'ın yayınladığı "11 çizgili hat" gösteren tarihi haritaya dayandırmaktadır (Ring, 2012). Çin ise bölgedeki tüm adalar üzerinde hak iddia eden tek ülkedir. 1969 BM raporuyla bölgenin zengin petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip olduğunun belirtilmesi ve Çin'in de ithal ettiği petrolün % 66'sının GÇD üzerinden geçmesi, Çin'i çok taraflı güvenlik kaygısıyla bölgede revizyonist olmaya zorlamıştır (Buszynski, 2012).Çin'in henüz temsil sorunun olmadığı zamanda yayınlanan bu harita, günümüzde hem Pekin hem de Taipei tarafından sahiplenilmektedir. Bu iki ülkenin bölgede benzer hak iddia etmeleri de bundandır. 2014'te ise Çin'in en son yayınladığı "10 çizgili hat" (ten-dash line) ile bu sefer Tayvan'ın doğusu da sınırlar içine dâhil edilmiş oldu. Tayvan'ın da sınırlar içinde gösterilmesi, "tek Çin" politikasıyla da uyumlu hale getirilmiştir. Dahası Çin, Paracel ile Spratley adaları arasında, yeni suni adalar inşa ederek yani adaları birbirine ekleye ekleye bölgedeki kontrolü de ele geçirmek hedefindedir. Pekin, savaş uçakları ve gemileri için Çin denizinde uçak pistleri ve limanları inşa etmektedir. Özellikle yarı kapalı deniz olan GÇD'yi bir Çin gölünü çevirmek isteyen bu adımlar, dünyadaki gemi ticaretinin gerçekleştiği bu bölgenin güvenliğini daha da önemli hale getirmiştir. İnşa edilen suni adalar, BMDHS'ye göre herhangi bir devlete Münhasır Ekonomi bağlamında bir hak vermese de, bölgedeki çıkarlarını Çin lehine kaybetmek istemeyen ABD, GÇD üzerindeki askeri varlığını ve gözetleme faaliyetlerini artırmaktadır.

DÇD'de yer alan Senkaku/ Diaoyu adaları üzerinde Japonya, Tayvan ve Çin arasında egemenlik iddiası tartışmaları yaşanmaktadır. Toplam 7 km karelik alanda 5 küçük volkanik ada ve üç kayalıktan oluşan Senkaku/Diaoyu adaları; Japonya'ya ait Okinawa adaları ile Tayvan'a 170 km, Çin'in Wenhou şehrine de yaklaşık 330 km uzaklıkta yer almaktadır (Drifte, 2013). Çin'in bölgedeki statüden memnun olmaması, bölgedeki gerilimi tırmandırmaktadır. Bundan dolayı bölgede statükodan yana olan Japonya, bir taraftan "tek-Çin" politikasını devam ettirmekte diğer taraftan da ABD ve Tayvan ile güvenlik hususunda

Çin'e karşı işbirliğini arttırmaktadır (Çolakoğlu ve Güler, 2011). Pekin ve Taipei, adaların 1895 Japon işgaliyle Tayvan'ın bir parçası olarak Japonya'ya bırakıldığını ve II. Dünya Savaşı sonrası Tayvan işgalin bitmesiyle burasının kendilerine kaldığını iddia etmekte ancak Japonya ise Tayvan'dan çekilirken imzaladıkları San Fransisco Antlaşması'nın 2. maddesiyle bu adaların egemenliğinin kendinde kaldığını iddia etmektedir (Denk, 1999). 1969 BM raporunda adaların yer aldığı DÇD'nin zengin petrol rezervlerine sahip olduğunu belirtmesi ve bölgenin Çin-Japonya-Tayvan üçgeninde askeri güvenlik ve ticari ulaşım açısından da stratejik öneme sahip olması, sorunun çözülmesini zorlaştırmaktadır (Denk, 1999). Adaların egemenlik sorunu, özellikle bölgedeki iki büyük güç olan Japonya ve Çin'i karşı karşıya getirmektedir. Çin devlet başkanı Şi Cinqing Eylül 2012'de yaptığı açıklamada, Japonya'nın uluslararası hukuka aykırı şekilde adaların kontrolünü daha fazla elinde bulundurmasının doğru olmadığını belirtti (Drifte, 2013). Karşılıklı gerilen ilişkiler, 2013'te DÇD hava sahasının kontrolü tartışmalarına kadar genişledi. Çin, doğrudan bir tehdit algılamadığı halde tarihinde ilk defa (1949'dan beri) 23 Kasım 2013'te, Senkaku/Diaoyu adalarını da kapsayan Hava Savunma Tanımlama Sahası'nı (HSTS)¹¹ ilan etti (Chang 2014). Kısaca Çin, artık bölgesine çok yakın olan Sarı, Doğu ve Güney Çin Denizleri üzerindeki hak iddialarını, bölgedeki deniz ve hava gücü ile daha da sahiplenecek kapasiteye erişmeye çok yakındır (Erickson, 2014).

6. Sonuç

ABD-Çin karşılıklı ilişkilerindeki en önemli sorunlardan birisi de Tayvan'ın statüsü sorunudur. Çin iç savaşı sonrası, Kuomintang yönetiminin 1912'de kurulan Çin Cumhuriyeti adı altında bölgede varlığını devam ettirmesi ve yine mevcut statükonun ABD garantörlüğü altında sürmesi, Tayvan'ın birleşme sorununu günümüze kadar taşımıştır. ABD, Tayvan sorununun barışçıl yaklaşımlarla çözülmesini isterken, aslında bölgede mevcut olan statükonun devam etmesini arzulamaktadır. Bundan dolayı ne Tayvan'ın bağımsızlığına ne de Tayvan'ın anakara Çin tarafından yönetilmesi politikalarını desteklememektedir. Tayvan'ın olası de jure bağımsızlık iddiasına, Çin'in askeri müdahalede bulunabileceği ihtimalinin yüksek olması da, statükonun de facto şekilde devam etmesindeki en büyük nedenlerden birisidir. 2008 sonrası KMT'nin Tayvan'da iktidara gelmesiyle birlikte, Çin ile Tayvan arasında çok yönlü ilişkiler de gelişmeye başladı. Örneğin, Tayvan'ın Mayıs 2009'da uluslararası bir örgüt olan Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) Çin Taipei adı altında gözlemci olarak katılmasını veto etmedi. Böylece Tayvan 1971'de BM'de koltuğunu kaybettiğinden

¹¹East China Sea Air Defense Identification Zone(ADIZ)

beri ilk defa BM’de temsil hakkı kazanmış oldu. “Tek Çin” politikası bağlamında pragmatik temellere dayanan bir dış politika izleyen Çin, ihtiyatlı bir dış politika izleyerek, bir gün Tayvan’ın da Hong Kong gibi egemenlik altına alınacağına inanmaktadırlar. Çin şimdilik enerjisini gizleyen ve rekabetten uzak kaldığını gösteren bir dış politika izlemektedir.

Diğer taraftan askeri kapasitesini ve gücünü her geçen gün artıran Çin, bölgedeki en büyük askeri güç olmaya çok yakındır. Bu sürecin devam etmesi durumunda, gelecekte Tayvan’ın Çin tarafından yutulması mümkün olabilir. Ayrıca Çin, hem GÇD ve DÇD üzerindeki hak iddialarını çok daha kolay gerçekleştirebilmek hem de savunma güvenliği artırabilmek için Tayvan’ı topraklarına katmayı amaçlamaktadır. Tayvan’ın askeri güvenlikteki rolü de yadsınamaz. Çünkü GÇD’de konuşlanan Çin denizaltıları, açık denizlere açılabilme için bir süre su yüzeyinde ilerlemek zorunda kalıyor ve bu da denizaltılarını özellikle uçaklara karşı savunmasız bırakıyor (Çolakoğlu ve Güler, 2011). Çin’in hem toprak bütünlüğünü hem de bölgesel liderliğini/güvenliğini sağlayabilmesi, Tayvan’ın birleşme sorununu kendi lehine çözmesiyle mümkün olacaktır. Ancak Tayvan halkının ÇHC egemenliğine karşı düşünceleri değişmedikçe ve ABD’nin bölgedeki askeri ve siyasi gücü de göz önüne alındığında; adanın egemenliği sorununun, uzun yıllar boyunca mevcut statüko içinde devam edeceği öngörülmektedir.

Kaynakça

Adıbelli, B. (2006). *Çin Dış Politikasında Tayvan Sorunu*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Akçadağ, E. (2010). Çin İle Amerika Arasında Var Olmaya Çalışan Bir Ada: Tayvan. (<http://www.bilgesam.org>), (05.05.2015).

Beckman, R. (2013). The Un Convention On The Law Of The Sea And The Maritime Disputes İn The South China Sea, *American Journal Of International Law*, 107(142), 142-163.

Bellacqua, J. (2012). The China Factor In U.S.-Vietnam Relations, *Cna Analysis and Solutions*.

Buszynski, L. (2012). The South China Sea: Oil, Maritime Claims, And U.S. China Strategic Rivalry, *Center for Strategic and International Studies, the Washington Quarterly, The George Washington University*, 35(2) 139-156.

Chang, G. G. (2014). *Economic Implications Of Provocative Chinese Behavior In The East China Sea*. Pearson, R. (eds.), East China Sea Tensions Perspectives And Implications İçinde, Washington: The Maureen and Mike manfield Foundation, ss.15-23.

Çolakoğlu, S. (2006). 11 Eylül Sonrası Değişen Avrasya Dengeleri Ve Çin-Orta Asya İlişkileri, OAKA, USAK, 1 (2), 38-47.

Çolakoğlu, S. (2009). Çin-Tayvan Yakınlaşması, (<http://www.usakgundem.com>), (01.04.2015).

Çolakoğlu, S. ve Güler, A. (2011). Türkiye ve Tayvan: İlişkilerde Zemin Arayışları, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, ss. 4-30.

Dedekoca, A. Ersin (2011). ABD-Çin İlişkileri Eski Dünyaya Yeni Düzen, Ankara:Barış Kitap.

Denk, B. E. (1999). Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorunu: Karşılaştırmalı Bir Çalışma, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dittmer, L. (2014). Taiwan, China, and the U.S. Pivot, *EAI Working Paper No. 164*.

Dixon, L. T. (2006). More Dreams In Longer Night: United States China Policy. *U.S. Army War College Strategy Research Project*, ss. 1-12.

Dumbaugh, K. (2009). Taiwan's Political Status: Historical Background And Its Implications For U.S. Policy, *Congressional Research Service*, CRS Report for Congress.

Drifte, R. (2013). The Senkaku/Diaoyu Islands Territorial Dispute Between Japan And China: Between The Materialization Of The "China Threat" And Japan "Reversing The Outcome Of World War?", *UNISCI Discussion Papers*, 32, 9-62.

Ekrem, H. N. (2012). Çin-Japonya İlişkilerinde Hassas Sorunlar. (<http://www.uiportal.net/cin-japonya-iliskilerinde-hassas-sorunlar.html>), (28.04.2015).

Erickson, S. A. (2014). *Keeping The Near Seas Peaceful: American And Allied Mission, Asia-Pacific Interest*, Pearson, R. (eds.). East China Sea Tensions Perspectives And Implications İçinde, ss. 23-31, Washington: The Maureen and Mike Manfield Foundation.

Fell, J. D. (2007). Democracy On The Rocks: Taiwan's Troubled Political System Since 2000, *Harvard Asia Pacific Review*, 9(1), ss. 21-25.

Fell, J. D. (2010). Taiwan's Democracy: Towards a Liberal Democracy or Authoritarianism? *Journal Of Current Chinese Affairs*, ss. 187-201.

Former Taiwan President Chen Shui-Bian Released From Jail On Medical Parole. (<http://www.abc.net.au/news/2015-01-06/former-taiwan-president-chen-shui-bian-on-medical-parole/6002650>), (04.05.2015).

Fu, K. (2014). *Some observations/interpretations of the Chinese status toward the South China Sea and the East China Sea disputes*, Pearson, R. (eds.). East China Sea tensions perspectives and implications, İçinde, ss. 31-37 Washington: The Maureen and Mike manfield Foundation.

Hickey, V. D. (2013). Imbalance in the Taiwan Strait, *Parameters*, 43(3), 43-53.

Huang, A. C. (1999). Taiwan's Defense Modernization For The 21st Century: Challenges And Opportunities, *Conference On War And Peace In The Taiwan Strait, Duke University*, ss. 1-28.

Karlova, R. U. (2008). Tayvan Başkanlık Seçimlerine Üzerine Bir Analiz, (<http://turksam.org/tr>), (09.12.2014).

Karlova, R. U. (2010). Seçimlerin Ardından Tayvan, (<http://turksam.org/tr>), (09.12.2014).

Huang, A. C. (1999). Taiwan's Defense Modernization For The 21st Century: Challenges And Opportunities, *Conference on War and Peace in the Taiwan Strait, Duke University*, pp. 1-28.

Islam, R. (2011). A Specter Is Haunting Asia: China's Rising Military And Its Implications For America's Interests In Taiwan, *Politics Extended Essay Final Draft Word*, (3), 984.

Kan, A. S. (2010). Democratic Reforms in Taiwan: Issues for Congress, *Congressional Research Service, CRS Report for Congress*.

Kan, A. S. (2013). China/Taiwan: Evolution of the "One China" Policy-Key Statements From Washington, Beijing, and Taipei, *Congressional Research Service*, pp. 33-47.

Kan, A. S. ve Morrison, M. W. (2014). U.S.-Taiwan Relationship: Overview of Policy Issues, *Congressional Research Service, CRS Report for Congress*.

Kasım, K. (2011). Tayvan İzlenimleri, (<http://www.usak.org.tr/tr/usak-analizleri/asya-pasifik/tayvan-izlenimleri>), (07.04.2015).

Kasım, K. (2014). Çin Halk Cumhuriyeti- Tayvan Görüşmeleri, (http://www.usak.org.tr/kose_yazilari_det.php?id=2231&cat=323#.VUX6Ro7tmko), (03.05.2015).

Kasım, K. (2015). Turkey-Taiwan Realations In The Context Of Turkey's Asia Pacific Policy, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(45), ss. 83-100.

Kasım, K. (2016). Güney Çin Denizi Sorununa Tayvan'ın Bakışı, *Analist Dergisi*, 61, ss. 90-93.

Keay, J. (2011). *Çin Tarihi*, (çev. N. K. Tayanç ve D. Tayanç). İstanbul: İnkilap Kitapevi.

Leaders Of China And Taiwan Meet For First Time In Nearly Seven Decades. (<http://www.theguardian.com/world/2015/nov/07/chinas-xi-jinping-and-taiwans-ma-ying-jeou-shake-hands-in-historic-meeting>), (24.04.2016).

Matsumoto, H. I. (2010). The Taiwan Strait Crisis of 1954-55 and U.S.-R.O.C. Relations, *IDE Discussion Paper*, (223), 1-17.

Military Power Comarison Results For China Vs. Taiwan. (<http://www.globalfirepower.com/countries-comparison-detail.asp?form=form&country1=china&country2=taiwan&Submit=COMPARE>), (05.05.15).

Overholt, H. W. (1973). President Nixon's Trip to China and Its Consequences, *Asian Survey*, University of California Press, 13(7), 707-721.

Polat, İrfan (2006). 11 Eylül terör saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan müdahalesi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Puri, R. ve Sahgal, A. (2011). The South China Sea Dispute: Implications for India. *Indian Foreign Affairs Journal*, 6(4), pp. 437-448.

Rigger, S. (2011). Democratic Transition and Consolidation in Taiwan, *Enduring Democracy Conference*, American Enterprise Institute, Washington, DC.

Ring, H. Andrew (2012). A U.S. South China Sea Perspective: Just Over the Horizon, *Weatherhead Center for International Affairs*, Harvard University.

Roberge, M. ve Lee, Y. (2009). China-Taiwan relations, (<http://www.cfr.org>), (07.12.2014).

Rogers, E. Frank (1976). *Sino-American relations and the Vietnam War, 1964-66. The China Quarterly*, Cambridge Press, No. 66, pp. 293-314.

Sander, O. (2012). *Siyasi Tarih*, Ankara: İmge Kitapevi.

Sayın, Y. (2013). Konfüçyüs'ün Yeniden Keşfi Ve Çin'in Dış Politikasında Dönüşüm,*Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ss. 225-233.

Tayvan Sorununun Kaynağı, (<http://turkish.cri.cn>), (10.04.2015).

Tucker, B. N. (2005). Taiwan Expendable? Nixon and Kissinger Go to China,*The Journal of American History*, 92(1), pp. 109-135.

Yılmaz, S. (2008). Yükselen Çin'in Güvenlik Politikası ve Stratejileri,*Stratejik Araştırmalar Dergisi, Journal of Strategic Studies*,1(2),ss. 77-98.

Yufan, H. ve Zhihai, Z. (1990). China's Decision To Enter The Korean War: History Revisited,*The China Quarterly, Cambridge Press*, 121, pp. 94-115.

Wertz, R. R. (1998). Conflict and War, Taiwan, (<http://www.ibiblio.org>), (20.04.2015).